

Bør elevene bruke lærernes etternavn – og ikke kun fornavn?

Av Inge Bø.

I min barndom lærte vi å tiltale alle voksne vi ikke kjente, med 'De' og 'Deres'; særlig gjaldt det de eldre. Til en gammel dame måtte vi f.eks. ikke si: «Hei, du, e' denne paraplyen din?» Vi måtte si: «Unnskyld, men er dette Deres paraply?» Det hørte til tidens dannelse – også kalt «folkaskikk».

Et annet eksempel: Hvis du skrev et brev til byens ordfører i 1950, begynte du brevet slik: Ordfører Magnus Karlson, Nygaten 17, 4000 Stavanger. Under skrev du 'Herr Ordfører' samt en overskrift om hva saken gjaldt. Så kom en tekst (uten skrivefeil) og en avslutning med 'Ærbødigst' og ditt fulle navn.

Vil du ha kontakt med ordføreren i dag, sender du et e-brev uten stedsangivelse, uten dato og uten overskrift. Du starter med et tjomslig 'Hei, ordfører' og avslutter med navnet ditt, men uten underskrift.

Jeg kaller det som har skjedd, «avformalisering». Det begynte vel egentlig i 1960-årene. Med det mener jeg at vi er blitt mindre formelle enn vi var i «gamle dager» – på mange plan, inkludert det offentlige. Ringer du eksempelvis et statskontor i dag, kan du risikere at sentralbord dama svarer 'Hallo, det er Esther, Statens skattekontor'. Skal du da presentere deg med fornavnet ditt, eller hva?

Jeg registrerer også at omtrent alle de henvendelser jeg får – som e-post – fra offentlige etater, organisasjoner og bedrifter (i form av reklame), starter med 'Hei, Inge!' og avsluttes med et fornavn pluss en svaradresse. Det svekker dannelsen og den respekten vi bør vise hverandre, og særlig den respekten vi – i henhold til folkeskikk – bør vise øvrighetspersoner. Det svekker også den avstanden vi ønsker til offentlige etater, organisasjoner og reklame.

Avformaliseringen har også nådd skolene. Her er noen eksempler som mange eldre vil kjenne seg igjen i. Da jeg gikk på gymnaset (Kongsgård fra 1948 til 1953), måtte vi si 'De' til lærerne – de var lektorer med akademisk bakgrunn. Ideologien var respekt og avstand. Lektorene sa imidlertid 'du' til oss. Men de brukte (nesten alltid) bare våre etternavn – også når det gjaldt jentene. Så når lektor Eikrem ropte 'Olsen' fram til tavla, var det Eldbjørg han mente. Det syntes vi var rart. Den gang var det også vanlig – iallfall på de større byskolene – at de ansatte brukte etternavn seg imellom, men gjerne også slik at kvinnelige lærere som var gift, ble titulert med 'Fru Trane Hansen'.

I folkeskolen som det het tidligere – var det litt annerledes. Der ble de kvinnelige lærerne enten titulert med 'frøken' eller 'fru NN' og de mannlige lærerne med 'lerar' eller etternavn. I dag er det omtrent gjennomført at elevene kun bruker lærernes fornavn. «Johanna, kan du komma og hjelpa meg!» eller

«Oscar, eg får'kje te det regnestykket eg holde på med.» Blant kollegaene på de fleste skoler er det også blitt regel at lærerne er på fornavn med hverandre.

For å unngå misforståelse la det være sagt at mye av det som ligger i uttrykket «avformalisering» er ønskelig. Vi er f.eks. glade for at vi ikke lenger slår om oss med 'De', 'Deres' og yrkestitler. Jeg er også av den oppfatning at ved enighet om å bruke fornavn i nærmiljø og på arbeidsplasser kommer vi nærmere hverandre som *hele* mennesker. Ved bruk av fornavn blir vi også flinkere til å respektere hverandres identitet og væremåte. Dette skaper større trygghet og trivsel i våre samvær.

Mitt spørsmål er imidlertid om barn i grunnskolen og på videregående bør bruke etternavn på sine lærere og ikke kun fornavn. Spørsmålet har sin bakgrunn i det vi hører i samtale med lærere, og som vi også leser om i pressen, at disiplinen, roen i klasserommet samt respekten for læreren, er svekket siden 50–60-årene.

Bruker vi en persons fornavn, så innebærer det gjensidighet og en type balanse eller likhet i status. Slik er det ikke i klasserommet. Der er den voksne i rollen som lærer: Læreren er eldre; han/hun kan og vet mer. Læreren skal vises respekt. Men læreren skal samtidig være den enkelte elevs trygge voksenperson som sprer kunnskap, omsorg og støtte. Han/hun er ikke ment å være den enkeltes kamerat. Det skal elevene være for hverandre.

Igjen for å forebygge misforståelse: Jeg er overbevist om at de fleste lærerne i dagens skoler evner å skape klassemiljø hvor tingene fungerer – også der elever og lærere er på fornavn. Jeg tror bare at det ville bli *lettere* å skape et ideelt, pedagogisk miljø ved å «formalisere» omgangsformen. Det vil bli mer ro, stil og indredisiplin i klasserommene.